

KNJIŽEVNA, ORGANSKA I MISLENA PLODNOST SLAVONIJE

Vlasta MARKASOVIĆ, *Rukopis ravnice*, Knjižnica Pannonius, DHK Ograna Slavonsko-baranjsko-srijemski, Osijek, 2011., 275 str.

Osjetilnoj slici slavonske ravnice malo tko može odoljeti. Promatrati, ali i projicirati viđeno kroz *tijelo* – knjižno ili biološko – zahtjevan je pothvat. Roland Barthes tvrdi kako je odnos prema pismu zapravo odnos prema tijelu, a *Rukopis ravnice* predstavlja niz autora čiji tekstovi to i potvrđuju – simbolički već naslovom.

Književnu, organsku, mislenu plodnost Slavonije kao prepoznatljive regionalne sastavnice nemoguće je znanstveno ignorirati, što su potvrdile brojne studije i književnopovijesni pregledi koji su pokušavali i pokušavaju usustaviti što precizniju kulturno-književnu sliku toga kraja (V. Rem, D. Švagelj, M. Peić, G. Rem, H. Sablić Tomić, R. Pšihistal, V. Brešić, M. Ćurić itd.). Znanstvena monografija simboličnoga naslova fokusirana je na kronološki prikaz pisaca s područja Slavonije, nedovoljno istraženih, marginaliziranih ili nepravедno podcijenjenih površnim analizama.

Rukopis ravnice donosi jedanaest autoričinih istraživačkih radova metodološki temeljitoga interdisciplinarnog pristupa poetičkim i kulturološkim problemima poezije i proze slavonskih autora. Monografija započinje propitivanjem žanrovski kolebljive proze (crtica/novela) Bartola Inhofa u terminološkom okviru istaknutih elemenata smijeha, komike i humora. Subordinirani konačnom efektu, ti su elementi temeljni u izgradnji komike govora, situacije i karaktera (11). Pozivajući se na Vladimira Proppa te Henrija Bergsona, Markasović zaključuje da su Inhofove tri proze (*Iz mojega sela*, *Seoska secesija*, *Seoski filozof*) svojevrсни spoj ciničnoga smijeha što vodi do ironije, satire pa i groteske preko kojih autor njeguje humorističko-satirički pravac u portretiranju i tematiziranju slavonskoga čovjeka.

Autorica, nadalje, istražuje osobitosti književnopovijesnoga prikaza Nikole Andrića i njegova sistematiziranja *ratničke književnosti Hrvatske*. Posebnu pozornost posvećuje Andrićevoj snimci stanja slavonske književnosti XVIII. stoljeća, utvrđujući u njegovu prikupljačkom i analitičkom radu dominantnost tematskoga kriterija (36) i pokušaj kronološkog slaganja poznatih mu djela, odnosno usustavljanja periodizacije.

Slavoničnost obaju Kozarca ne mora se posebno dokazivati te iako se čini kako je stručno-znanstvena recepcija toliko opsežna da je obuhvatila

sve što se obuhvatiti može, Vlasta Markasović pokazuje kako je književni tekst uistinu nedovršena tvorevina te pronalazi nepročitane aspekte njihovih tekstova. Ako prihvatimo gledište da slavonska ravnica stvara autore koji je na svojevrsan način utjelovljuju pismom, upisanost prostora – fizičkoga i kulturalnog – u tekstove dvojice Kozaraca pokazuje se neiscrpnim izvorom suvremenih čitanja. Stoga, Vlasta Markasović, pozivajući se na istraživanje Adele Milčinović i sama istražuje portretiranje slavonske žene te zaokupljenost fenomenom ženskoga kao *Drugoga* u prozama Josipa Kozarca. Markasović nastoji u komparativnu vezu dovesti Kozarčeve ženske likove s onima u tekstovima drugih hrvatskih realista (55). Kompleksnost Tene, Biser-Kate, Mande i Feme prvenstveno proučava kroz postavljenu tezu patrijarhata u eroziji (60) zbog dolaska nekog novoga, slavonskoj ženi i slavonskome čovjeku, stranoga vremena. Kozarac ističe, smatra Markasović, izgubljenu ženu slavonskoga sela te moralnu destrukciju u prijelazu iz seoskoga u (malo)građanski sloj kroz notu tragičnoga, efekt gadljivosti i nesimpatičnosti.

Prozi Ivana Kozarca autorica pristupa s namjerom dokazati regionalna te univerzalna/modernistička obilježja. Temelj takvome pristupu leži u univerzalno-filozofskim i arhetipskim elementima koji se daju iščitati kroz likove Kozarčeve proze, čemu opet pridonosi prostor ravnice koja otkriva onoliko koliko i skriva; središnja je figura analize Đuka Begović, a kroz njega se ispituju *eros*, *thanatos*, *homo faber*, sloboda, etičko/neetičko, vitalizam, anarhizam. Prema Barthesu, rukopis/pismo tijelo je koje neizostavno angažira etiku. Stoga je, smatra Markasović, ključ čitanja Đuke Begovića, slavonska ravnica kao metafizički, treći prostor, istodobno subjektivan i objektivan (108).

Vinkovčanin Slavko Janković, važan za prikupljanje narodnoga stvaralaštva na području Slavonije i Srijema, prikazan je kroz kulturološko i etnografsko djelovanje, uz podatak o gotovo osam tisuća prikupljenih *pismica*, *bećaraca*, *podvikulja*, *poskočica*.

Sentimentalnom, tamnom, doslovno matoševskom notom poezije obojena je vinkovačka figura pjesnika Vladimira Kovačića u izboru autoričnih istraživanja. Oblikujući osobenjačku, individualnu stvaralačku stazu (150), autorica ukazuje na Kovačićev lirski koncept, specifičnu afektivnu poetsku podlogu kroz inzistiranje na vizualnosti. Vizualni lajtmotivi, prema Markasović, sklonost tradicionalnim formama (sonet), motivi jeseni, smrti, groba, jablanova, tišine, izgrađuju Kovačićevu poeziju koja se koncentrira u anakronizmu, bez glasnih kontrasta. Zbirke pjesama *Otrovano proljeće* (1938), *Ceste i jablani* (1952), *Jantar na suncu* (1959) čine analizirani korpus, dok u idućem radu o Kovačićevoj poeziji Markasović dokazuje ontološko-egzistencijalne reference.

Tekst Vanje Radauša, književnika i likovnjaka slavonske ravnice, sljedeći je predmet autoričina istraživanja. Poetički je označen kroz gustoću stiha, neprozirnost, baroknu pastoznost te pamćeni odsječak vremena neskladnoga svijeta, motive lutanja, hodanja, putovanja (197). Tumačen je i kroz prizmu ludizma, kao provokativnost i eksperiment u relativizmu vremenske i prostorne odrednice egzistencije, karnevalizirane povijesti i teatralizirane sudbine. Radaušu, u analizi s očičta ludizma, pridružiti će se i Ivan Slamnig (*maestro ludizma*) koji barata citatnošću kao osnovnim postupkom opjevanja (229) te Dubravko Mataković (*maestro groteske*) s *underground* stripom i intermedijalnošću (233).

Mađerovska poezija dvojtva počiva na zbirkama *Mislim na sunce* (1955) i *Raskršće vjetra* (1955). Slavonska zavičajnost iščitana je u pjesmama M. S. Mađera kao imaginativna datost što određuje pjesnika, rastače strukturalnu i tematsku raznolikost te udara temelj gnoseološkom propitivanju svijeta kroz stihove. Autorica smatra kako Mađerov lirski subjekt nastoji spoznati vječnost, vrijeme, postojanje kroz dihotomije/dualizme (207).

Egzistencijalnost slavonskog iskustva donosi Mirko Jirsak. Zanimljive za analizu i uspostavljanje tumačiteljskoga koda zbirke su *Pjesme* (1929) te *Sadra i pijesak* (1981). Pozivanjem na Heideggera, Markasović na Jirsakovim pjesmama propituje jezične jake i slabe označitelje kao što su *bog, vječnost, život, smrt* spram slaboga *lirskog ja* začuđenoga svijetom i nepoznanicama koje ne može odgonetnuti. Mnoštvom paradigmatičkih stihova tumačena je fluidna slavonska ravnica polisemantičkim prostorom, slikom simbolične sfere sjedinjenja s metafizičkim (246).

Odabir manje aktualnih tema, osvješćivanje fenomena regionalizma i *slavoničnosti*, njegovanje temeljnoga povijesnog znanja, strukturalistički i studiozan pristup problemu, visoka razina interdisciplinarnosti i osvješćivanja korpusnoga i kulturalno kontekstualnog stanja bogate književne ostavštine plodne Slavonije – na sve to nailazi se u knjizi Vlaste Markasović. *Rukopisom ravnice*, a na tragu već spomenutih stručno-znanstvenih čitanja, autorica nesumnjivo nastavlja trend zanimanja za ono što Slavonija ima dati književnim teoretičarima, povjesničarima književnosti, studijskoj i poststudijskoj javnosti, samim književnicima.

Ana-Marija POSAVEC